

drooperi rubens noemen/ dat is groot Waterpeper/ die zijn verdoelt. Het selve cruydt wort van Plinius in t 16 capittel van sijn 24 boeck oock Dracontion gheheten/ en booz de derde soorte daer van gehouden: de welke seyd hij/ getoont wort met grooter bladren dan die van den Cognoliteboom/ met ten rietachtige wortel/ die soo veel knoopen oft leden heeft als sijn jaeren oudt is (soo sijn verskeren willen) ende oock soo veel bladren heeft. Met welke beschijdinghe dit cruydt seer wel oer een comt/ aengaende de gedaente en grootte bande bladren/ ende de leden oft knoopen van de wortelen. Wan oft sijn soo veel jaeren oudt is/ als sijn knoopen heeft/ dat staet ons noech te ondersoeken.

Aert, Cracht ende Werckinge. De cracht van dese soorte van Speerwortele is als die van de ander soorten van Speerwortele/ ende oock als die van den Calsaboet oft Aron: maer nochtans en schijnt sijn soer cracht niet te wesen/ maer veel slapper ende onstercker dan die.

BIIVOEGSEL.

Dese Water-Speerwortele is in ynooch Druytschlant somtijts Water-Naerwortel gheheten/ in Italien Serpentaria aquatica. De wortel is bynaer soo scharp als die van Calsaboet/ wt de welke spruyten sommige langachtige bladren/ sijn nae als die van den Tweeden Arisarum/ dat wt hier nae beschijden: sijn met veel salsingen inder aerden/ op coete oorspronck van die bladren spruyten ander bladren/ op coete steelkens staende. De druyskens sijn gemaect van roode besien/ als sijn sijn: ende daer in is inder cleyn lanchwoortel/ tusschen het merck oft vleesch van de druysche schuylende. De bloeme is witt van berwen/ oft oock root/ rickende/ als Lobel betuygt. Sijn wortel niet geene in de hoven/ en sijn die niet water bespoydt worden. Sommige noemens Anguina aquatica, oft Dracontius radice arundinacea, dat is Dracontius met rietachtige wortel/ van Plinius: in Fransoyt Serpentariae cauae.

Aert, Cracht ende Werckinge. Dese Water-Speerwortele (te weten de bladren daer van) wort ingegeven met Water oft Wijn/ tegen de beten van de Slangen en sijnijne dieren/ als Plinius schijft.

De bladren ende wortelen van dit gewas/ misgaders de wortelen van de ander soorten van Speerwortelen/ ende oock met een weinichsien bande wortelen van Spontia vermengt/ samen gesoden oft ghesaden/ ende met wienich gemengt/ sijn seer goet ghelet den gerten die coel van asthen sijn/ oft eenen quaden doest hebben/ en qualich dinnicht somen lassen/ booz dat sijn verdragen/ sijn en verdragen de groote/ ende sijn booch rickende. De selve gedroogte/ ende tot voer het gemaect/ en met wienich gemengt/ ghelet de quade/ ende booch rickende wortelen/ tegen die aen den menschen/ Druytsche gedencken.

HET IX. CAPITTEL.

Van Arisarum.

Gesachten.

Arisarum is tweedehooft: het een heeft breeder/ het ander smaller bladren/ als die van de nieuwere cruydtbescheyden/ annuere en arugeteckent sijn gewest.

Gedaente. Het eerste Arisarum is van Bladren den Wepel gelyck: want die sijn breeder/ dan wortel spits/ achtich afgaende/ maer nochtans heel clepder dan die van Calsaboet oft Arum. Het steelken is dun/ teer en clep: het hooftken oft scheedeken daer de aere oft druyswijse bloeme in steert ende bewaerd is/ en is oock niet groot/ ende den middelpaert oft stamper is oock clep/ wtten swaerten purpurbertich: De toffe van wywen is rootachtich/ als sijn wortel: de Druyben oft Besien selve sijn heel clep. De Wortel is witt/ van ghedaente die van Calsaboet gelyck/ maer clepder.

De Tweede soorte van Arisarum heeft dyl/ ses oft noch miter lanchwoortige smalle bladren/ oock cael/ esen/ oft geladt/ ende blinckende: de Schee oft het hooftken is smal ende lanchwoortich: het Stamperken oft Hooftken dat daer wt stuyt/ is oock dun en lanch/ als een diechtichge Hefse/ wtten purpuren misgaders het binnenste van de scheede oft van dat ontlundsel daer desen ptem wt roent gesproten/ wat swaertachtich van berwen: aen welken mien ontrent het ander se van den selven/ ende heel nae by der aerden/ ende somtijts oock wel dieper/ ende bynae inder aerden/ niet verre van de Wortel/ ettelliche/ doch heel luttel/ Besien in eenen cleynen Croos van wywen bergader/ ende ghehoopt/ hem selven vertoemen: de welke gelyck die van de andere/ in t eer steu groen sijn/ ende daer nae root worden. De Wortel is ront als

Arisarum met breede bladrey.

Arisarum met smalle bladrey.

enen bal/ ende witt/ ende in allen die van de boogzandse soorte gelyck.

Plaets. Beede dese soorten van Arisarum sijn hier te lande/ ende oock in ynooch Druytschlant/ krent/ ende geenins gemengt: Dan de eerste wast in sommige gewesten van Italien/ ende insonderheit in het landscap van Toscanen: de Andere groept ontrent Roomen/ en in Sladonien/ soo Plinius Anguillara daer van betuygt. Tje.

Tje. De Bloemen ende Druyten van beede dese soorten van Arisarum vertoonen heur op den selven ene alsmen de soorten van Arum oft Calsaboet en Speerwortele oft Dracontium siet bloepen ende ryp worden.

Naem. 1. Het eerste van dese twee cruyden is van Dioscorides Arisarum A geyge gheheten/ van Plinius Aris A gis, als't blijct in het 16 Capittel van sijn 24 boeck. Wij noemen dat in Latijn Arisarum latifolium, dat is Arisarum met breede bladren/ om dat van het ander te verscheyden/ tweeck soo breede bladren niet en heeft. De wortelen van Plinius wyden daer aldus van: Daer is oock een Aris/ seyt hij/ de welke in Egyptenlant wast/ den Arum oft Calsaboet gelyck/ alleen clepder dan die/ en met clepder bladren/ en oock clepder dan wortel die nochtans soo groot is als een Olyve.

2. De Ander soorte van dit gewas/ de welke luyt Arisarum angustifolium, dat is Arisarum met smalle bladren noemen/ schijnt de oude Cruydtbescheybers onbekent geweest te sijn. Dan sijn nochtans een medesoorte van Arisarum is/ wist genoegh wt soo wel de gedaente als de eygentheit van de bloeme/ vrucht ende wortel van dit cruydt.

Aert. Arisarum is van aert ende crachten der Calsaboet oft Arum gelyck: nochtans wat scherper dan den Calsaboet/ soo Galenus betuygt.

Cracht ende Werckinge. De Wortel van dit cruydt op alle boogzandse seeren ende loopende sweerengen geleet/ belett den boogzandch van de selve.

Men maect van dese wortel veldthande collyrien oft geneesmiddelen tegen de fistelen ende loopende gaten/ die heel geacht ende met groote haete gebruyct worden.

Den Arisarum met smalle bladren/ is/ soo het schijnt/ de andere met breede bladren van crachten heel gelyck.

Hindernisse. Dioscorides schijft dat het Arisarum op de schamelijke leden geleet/ de selve bederft/ ende het saet verdoogt: selve gelyck niet alleen in de menschen/ maer oock in de onredelike dieren.

BIIVOEGSEL.

Dit cruydt is van Clusius eerst in Nederlandt gevonden geweest/ nochtans schijft Amatus Lusitanus dat de Nederlanders selve heel tegen de beste plagen te gebruyken. Dan hier te lande willet soo qualich aerden/ dattet te gelooven is dat Amatus daer in bezoggen is geweest/ ende de Nederlanders van een ander cruyt sprykende qualich verstaen heeft.

Arisarum met breede bladren, van Clusius, heeft groote gelykenisse met het Arisarum van Languedoc, van Lobel/ in Spaensch laro en frasillos, om dat de bloemen/ soo Clusius wetet/ monichs capkens gelyken: de wortelen van dit cruyt wassen somtijts een oft twee te gader/ somtijts oock veel aen een/ en sijn groter dan die van de Clepne Souwe boogzandse gende bladren die langer en smaller sijn dan die van haelwortel/ en sijn sachtich. Hij beschijft dat selve oock anders seggende: Dit cruyt heeft dyl/ vier bladren/ die van de Clochskens Winde gelyck/ gelychich genoegh sacht/ groen ende heet van smaech/ staende elck op een lanchwoortich steelken/ onder van factoen als een sachel/ oft gelyc een halve Mane: De bloeme is gelyck die vande Oosterlucy/ die van dwertse eynde sweet is/ groepende op een steelken van anderhalven duym lanch/ ende met roode plackkens gespickelt. De wortel is ront/ clepder dan die van Aron. Dese plante groept van selts aen de canten van de belben van Portugael/ ende bloept daer in November en December/ elders in Januarij ende Februarij. De bloemen witt/ somtijts lanchachtich/ ende oock lanchich/ eerst soet/ daer nae scharp/ dan smaech/ doch mien dan die van Aron/ hoe wel de andere andere gescheden hebben.

Tweeck Arisarum met breede bladren, van Clusius, is een medesoort van het boogzandse/ hebbende een knobelachtige wortel/ wat groeter/ ronder/ ende sachtich bladren/ met heur wortel verre ende luttel loopende.

Plinius maect twee soorten van Aris: de eerste is witt/ met twee seien/ de ander en heeft maer eenen steel. Dioscorides seyt dat de wortel van Arisarum soo groot is als een Olyve/ en heeter dan die van Aron oft Calsaboet.

Arisarum met smalle bladren, van Clusius, heeft dyl/ ses lan ge smalle groene scharckende bladren/ als die van Smalle Wechbye: daer nae volget een lanchwoortich spits hooft oft capken/ omgedagen en wittachtich van binuen: wt wiens splete een lange doode als een woinken spruyt/ somtijts een spanne lanch/ omghejaert/ peersch oft peersch-groen/ booz spits: de vrucht is druyswys/ van besien ghehoopt/ wt van berwen/ ende niet root/ als sommige r' onrecht schijden. Dit can beter de conwe verdragen dan het ander Arisarum met breede bladren.

Arisarum met smalle bladren, van Lobel/ heeft in stede van bloemen een pinnelken van een spanne lanch: wast ontrent Genua by de hepde ende Dauen: ende heeft smalle bladren/

die van de Parepe oft van den Seelen Onthogalon oft Delt. apun gelyck/ een palme lanch/ onder comende bycants gelyck een lanch/ smal steelken/ tweeck booytcomt wt den bals van een bolleken/ dat soo groot is als een haelnote/ gelyck als de Speerwortel doet. Sijn druysken oft vrucht is witt/ als in die soorte daer Clusius affprecht.

Ander Arisarum met smalle bladren heeft de bladren wat breeder dan de boogzandse soorte/ ende het pinnelken is groen.

Valch Arisarum is van de Italiaensche Cruydtbescheybers Arisaro falso gheheten/ in Latijn Pseudo-Arisarum, ende heeft lange smalle bladren/ ende een apunachtige wortel/ belett niet veel salsingen: van smaech scharp/ heet ende drooch van aert/ boogzandse/ afdragende/ verteerende ende openende. Dese wast veel ontrent Roomen/ schijft Castor Durante: ende daer van wort een water gedistilleert/ dat veel gebuyct wort/ om de selve werckingen te wege te bynghen/ te weten van afbagen/ verteeren ende openen.

Men soude mogen vermoeden dat dit Arisarum selve ghe was is dat Bellonius Dracontius falso hedera noemt: dan daer van is in t Druytsch van de Speerwortel vermaect.

Aert, Cracht ende Werckinge. Men soude dese wortelen in gebruyc van de Speerwortel ende alle medesoorten van Arum mogen gebruyken: dan men hoeft daer soo veel niet af te nemen/ mits datse noch stercker sijn dan Arum.

Is Amatus Lusitanus te gelooven/ soo isse oock goet tegen de pest.

De gene die heur geneeren met blanchersien ende diegelycke dirigen te beeyden om de hant claer en blinckende te maeken/ plegen van dese wortel een seer goet water te distillieren.

HET IX. CAPITTEL.

Van Hertstonghe oft Bistorta.

Gesachten.

Hertstonghe is eygenlick maer runderhande: nochtans heeft Leonarth Fuchs daer twee soorten af gemaect/ eendreels van bladren/ ende eendreels van wortelen van den anderen verschijllende.

Hertstonghe oft Bistorta.

紫參
ハルト
ノ

Gedaente. Hertstonghe hingt lanchwoortige Bladren hooft/ elck op een lanchachtich steelken staende/ breedt ende spits van bozen/ de bladren van Patich p iij schiet